

CONTRIBUȚIILE ȘCOLII SOCIOLOGICE DE LA BUCUREȘTI ÎN CERCETAREA DOBROGEI

ENACHE TUȘA

enachetusa@gmail.com

Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale – Academia Română;
Universitatea "Ovidius" – Constanța

THE CONTRIBUTIONS OF THE SOCIOLOGICAL SCHOOL FROM BUCHAREST INTO THE RESEARCH OF DOBROGEA

ABSTRACT

The Sociological School from Bucharest had a particular vision regarding the "configuration" modalities of the national space in which were included ethnical minorities. In this context some members were interested and concerned with the mentalities of communities, with the way the people in rural areas perceived the existence, what kinds of mentalities were in Romanian villages and the way the inhabitants used to live¹. Different from European cases in which the states developed colonization, Dobrogea is offered as a colonization model, the acceptance of political authority being made without incidents and without any gun fire to impose the authority.

Keywords: colonization, *The Sociological School from Bucharest*, members, monographic researches. Dobrogea.

În expunerea noastră vom prezenta și anumite relații dintre școala condusă de Dimitrie Gusti și grupurile de intelectuali dobrogeni având preocupări sociologice și monografice în perioada interbelică. Putem aminti în acest sens cercetătorii care au activat în Dobrogea și au înțeles să evalueze starea acestui teritoriu, precum și compoziția etnică. În același timp, cercetăm și modul în care au fost percepute comunitățile etnice în raportul acestora cu majoritatea și acceptarea statutului de minoritate.

Analiza procesului de colonizare și a importanței acestuia pentru *Școala Sociologică de la București* impunea descrierea realităților sociale, politice și economice din Dobrogea după 1878. Demersul gustian era interesat de toate aspectele vieții sociale din provinciile românești, iar Dobrogea nu putea fi exclusă din acest calcul. Gusti și echipierii săi cunoșteau diferențele de ordin etnic, economic și religios care existau în acest colț de Românie. Aceste clivaje existau și în perioada interbelică, atunci când au fost întreprinse campaniile de cercetări monografice în Dobrogea, în cadrul cărora au fost consemnate diferențele între comunitățile

---

¹ As an example, the research of Gheorghe Focșa in the campaign in the village of Runcu, Gorj County: *Contribution to the research of village mentality*, in "The Archive for Reform and Social Science", X, n. 1-4, 1932, p. 159-173.

românești și restul etniilor care trăiau în acest spațiu. Dacă în perioada interbelică existau încă diferențe semnificative între comunități, nereușindu-se omogenizarea etnică (după jumătate de secol de colonizări), ne putem crea o imagine despre modul în care arăta Dobrogea la 1878 din punct de vedere etnic și social. Era o etapă dificil de parcurs dacă avem în vedere doar un singur aspect, foarte important, acela al modelului politic românesc care nu era specific spațiului dobrogean, așa cum susținea presa din provincie². Reconfigurarea geopolitică a Peninsulei Balcanice în a doua jumătate a secolului al XIX-lea a transformat ireversibil compoziția etnică și politică a zonei după apariția unor state precum Bulgaria, Serbia și Grecia.

Cunoscători ai realităților sociale și culturale dobrogene, intelectualii s-au raportat în mod natural de întemeietorul de școală Dimitrie Gusti, în care vedeau un mentor. Mișcarea intelectualilor dobrogeni a fondat și o revistă, intitulată *Analele Dobrogei*, unde au publicat studii și cercetări de autentică valoare. Tot în *atelierul gustian*³ a fost elaborată și o cercetare despre fenomenul colonizărilor românești în Dobrogea. Lucrarea i-a aparținut lui Aurel Boia⁴, colaborator apropiat al lui D. Gusti și un descendent al unei familii de români mocani colonizați în Dobrogea. Cercetarea s-a constituit într-o teză de doctorat, cu titlul *Imigrări și colonizări în Dobrogea*, așa cum putem vedea la pagina 3 a volumului intitulat *25 de ani de publicații. 1919-1944* și editat de Institutul de Științe Sociale al României. Lucrarea era prezentată în cuprinsul planului editorial al colecției *Biblioteca de Sociologie, Etică și Politică*, și urma să apară în cursul anului 1944. Din motive necunoscute și, probabil, datorită condițiilor impuse de război lucrarea nu a fost publicată niciodată.

Tema colonizărilor a fost, deci, prezentă în preocupările monografice ale școlii gustiene, acest aspect fiind și motivul pentru care am ales să cercetăm acest subiect, care în anumite științe ale societății românești are conotații negative datorită unor adevăruri incomode. Ne referim la reticența istoriografiei românești contemporane, care consideră tema un tabu, refuzând să trateze acest fenomen care a existat în anumite perioade ale evoluției statului român modern. Subiectul colonizărilor românești este prezentat fragmentar și în volumele aniversare ale publicației *Analele Dobrogei*, în 1938, cu ocazia împlinirii a 25 de ani de stăpânire românească a *Dobrogei de Sud*. Împlinirea unui sfert de secol de administrație este consemnată prin publicarea a trei volume ale revistei, sub titlul *Cadrilaterul 1913-1938. Publicație festivă cu prilejul după un sfert de veac de stăpânire românească*.

---

² În special ziarul denumit *Constanța*, o publicație foarte importantă din teritoriul dobrogean în perioada 1890-1905, ce apărea ca o continuare a revistei *Dobrogea*, așa cum rezultă din articolul de fond al ziarului *Constanța* din 6 februarie 1894; publicații precum *Curentul Dobrogei*, *Cuvântul*, *Dacia*, *Deșteptarea Dobrogei*, *Eroii neamului*, dezbăteau problemele locale, interesele dobrogene în accepțiunea administrației românești.

³ Concept introdus de Zoltan Rostas, care dă și titlul unei cărți concepută de autor și care prezintă întreaga construcție instituțională a *Școlii Sociologice de la București* ca un imens "atelier", cu toate sensurile acestui termen (cf. Rostás Zoltán, *Atelierul gustian: o abordare instituțională*, București, Editura Tritonic, 2005).

⁴ Aurel Boia (1913-1998), a fost unul dintre discipolii lui D. Gusti, poet și traducător, membru al unor echipe studențești de cercetare dobrogeană. Dezvoltă un sistem de steno-dactilografie pe care l-a conceput Henri H. Stahl, care a fost profesor al lui Aurel Boia. Este tatăl istoricului și scriitorului Lucian Boia.

Intenția noastră de a studia fenomenul colonizărilor de populații care au avut loc în Dobrogea este legată de lipsa unei cercetări fundamentale în acest domeniu până în prezent. În epocă au fost publicate studii întreprinse pe diferite populații și grupuri etnice, însă ele nu au făcut obiectul unei cercetări fundamentale care să poată crea o imagine de ansamblu a acestui fenomen social. Mai mult, studiile în cauză au fost publicate de cercetători diferiți acțiunilor de colonizare și, din acest punct de vedere, putem spune că aceste cercetări au avut un caracter dispart și neunitar. Evident, cercetările amintite au avut în vedere realități concrete, precum și motivații de ordin social, politic și economic, care au definit comunitățile studiate.

Lucrarea de față își propune să răspundă următoarelor întrebări:

a) în ce mod, doar în jumătate de secol (1880-1940), în Dobrogea raportul demografic se schimbă radical în favoarea populațiilor vorbitoare de limbă română, înlocuind populația turco-tătară care predomina în provincie la 1878⁵ ?

b) modul în care grupurile de coloniști au ajuns în cele două părți ale Dobrogei (de nord și de sud), modul în care au fost așezate familiile în localități, precum și relațiile pe care le-au avut cu membrii comunităților etnice pe care le-au găsit în teritoriu;

c) modul în care românii au reușit crearea unei culturi sociale proprii în Dobrogea profund otomanizată și cum au reușit să implanteze sistemul de aculturație pentru a omogeniza spațiul social cosmopolit pe care îl avea teritoriul la 1878;

d) cum au evoluat grupurile etnice din Dobrogea după 1878 ? În ce mod au gestionat interferențele, interconexiunile pe care aceste populații le-au avut de-a lungul timpului între ele și în relație cu majoritatea românească cu care au intrat în legături politice, economice, sociale și culturale ?

e) cum au perceput monografiștii gustiști realitățile satului dobrogean și în ce măsură au înțeles specificitatea lumii dobrogene diferită de restul spațiului social românesc ?

Răspunsul poate fi dat și de fenomenul colonizărilor, deoarece inversarea raportului demografic nu se poate realiza decât prin aducerea unui număr mare de locuitori dintr-un spațiu geografic în altă zonă de locuire, căreia îi transmit cultura, organizarea socială și limba. Documentele cercetate de noi ne dau posibilitatea să analizăm modul în care au perceput comunitățile dobrogene relațiile sociale și politice specifice culturii politice românești și modelul în care a fost perceput acesta de către membrii comunităților etnice. Acest aspect poate defini amploarea, precizia și hotărârea cu care au fost derulate colonizările românești în Dobrogea și viziunea decidenților politici⁶ ai epocii, care au derulat procesul de ”naționalizare” a provinciei.

---

⁵ Dacă am compara perioadele, putem observa că Dobrogea a aparținut politic: romanilor 679 de ani; 292 de ani bulgarilor (679-971); 280 de ani a aparținut bizantinilor (971-1186 și 1320-1385); 65 de ani vlaho-bulgarilor (1186-1250); 70 de ani a aparținut Patriarhatului din Constantinopol (1250-1320); 458 de ani a fost stăpânită de Imperiul Otoman, 1420-1878; după 1878 este parte a teritoriului României, în acest spațiu politico-social dezvoltându-se un sistem instituțional și cultural aparținând sistemului românesc.

⁶ *Programul lui Mihail Kogălniceanu asupra Dobrogei*, pe care l-a susținut în mai multe rânduri prin declarații politice, cuprindea câteva elemente importante și anume: românizarea

Ideea *națiunii* era invocată în epocă de statele care își consolidau corpul social. Acest concept a fost utilizat și în consolidarea specificului național românesc în Dobrogea perioadei de stăpânire românească, care debutează în 1878. Acesta a fost și motivul pentru care a fost posibilă reconfigurarea raportului demografic după transferul de putere de la Imperiul Otoman la Statul Român.

Referindu-se la ideea de corp național, Constantin Rădulescu-Motru susține că nașterea națiunii se fundamentează pe egoismul comunităților care devin națiuni. Citând un autor american⁷, Rădulescu-Motru susține că ”*naționalismul și principiul suveranității naționale este o poartă larg deschisă egoismului fiecărui popor și este o cauză permanentă de războaie între popoarele europene*”⁸. Prin urmare, naționalismul a fost utilizat atât ca un factor esențial pentru dezvoltarea unei națiuni, cât și ca un instrument de control al maselor. Selim Deringil demonstrează cum ideea națională care a fundamentat statul a însemnat ”*în primul rând întărirea controlului asupra a ceea ce devenea o entitate din ce în ce mai volatilă și mai combustibilă: poporul*”⁹. În cadrul demersului nostru științific vom utiliza modelul și metodele *Școlii Sociologice de la București*, deoarece această instituție a creat cea mai complexă abordare a cercetării rurale și umane din sociologia românească, o adevărată ”*mișcare națională*”¹⁰.

Revenind la problematica tezei de față, credem că demersul este cu atât mai necesar cu cât în literatura socială și în lucrările care studiază modul în care s-a constituit sistemul politic românesc în Dobrogea nu este cercetată în dimensiunea antropologiei instituțiilor politice, a filosofiei sociale și a culturii administrative. Mentalul colectiv al membrilor acelor comunități etnice era diferit, deoarece existau diferențe semnificative de percepție a guvernării, precum și despre modul de acțiune a instituțiilor politico-administrative nou instaurate¹¹. În cercetarea de față avem în

---

provinciei, păstrarea tuturor drepturilor, tuturor libertăților, tuturor intereselor și tuturor obiceiurilor celorlalte grupuri etnice. Viziunea integratoare a lui Mihail Kogălniceanu a mers până acolo încât a cerut ca să se respecte până și obiceiurile lipovenilor și, mai mult chiar, ca aceștia să fie scutiți de serviciul militar, ”*ca unii pe care religia îi oprea să poarte armele*” (vezi: Vasile M. Kogălniceanu, *Dobrogea 1879-1909: Drepturi politice fără libertăți*, București, Editura Librăriei Socec, 1910, p. 28-31).

⁷ Este vorba de David Jayne Hill, care publica în 1918 o lucrare fundamentală: *La reconstruction Europe*, în care explică procesul de formare a națiunilor europene, precum și rivalitățile dintre state.

⁸ C. Rădulescu-Motru, *Rassa, cultura și naționalitatea în filosofia istoriei*, în ”Arhiva pentru Știință și Reformă Socială”, nr. 1, 1922, p. 28.

⁹ Selim Deringil, *The Invention of Tradition as Public Image in the Late Ottoman Empire, 1808 to 1908*, în ”Comparative Studies in Society and History”, Volume 35, 1993, p. 3.

¹⁰ Cătălin Zamfir, *Ce a lăsat Dimitrie Gusti sociologiei postbelice*, în ”Sociologie Românească”, vol. III, nr. 2, 2005, p. 11.

¹¹ Este vorba de modelul introdus de Alexandru Ioan Cuza, model care a fost aplicat și în Dobrogea ca sistem de organizare politico-socială și de creare a instituțiilor politice ce aveau să definească proiectul dobrogean (vezi: G. Angelesco, *La Dobrogea. L'organisation des Pouvoirs publics*, Paris, Arthur Rousseau Editeur, 1907, p. 97-115; în special prima parte a capitolului III, intitulat *Le regime postérieur a l'anexion*, în care autorul demonstrează originea modelului politic aplicat în Dobrogea. Interesant este faptul că autorul definește

vedere interpretarea largă a monografiei și a sociologiei gustiene, dar și a autorilor reprezentanți ai acestei școli, precum: Anton Golopenția¹², Henri H. Stahl¹³, Mircea Vulcănescu¹⁴, Traian Herseni¹⁵, Dumitru Cristian Amzăr¹⁶, Gheorghe Vlădescu-Răcoasa¹⁷.

---

alipirea Dobrogei la Statul Român ca *anexare* și nu ca *integrare, reunire*, așa cum o definesc alți autori).

¹² Anton Golopenția (n. 1909), sociolog și statistician român, colaborator apropiat al profesorului Dimitrie Gusti, fiind șeful său de cabinet în perioada în care a fost ministru, asistent onorific, redactor al revistei *Sociologie Românească*, inspector la Fundația Regală *Principele Carol*. A fost director al Oficiului de Studii, apoi director general delegat la Institutul Central de Statistică. A participat pentru prima dată la cercetările monografice de la Cornova în 1931 și la Runcu. A condus, împreună cu dr. Dumitru C. Georgescu, ancheta sociologică a celor *60 de sate românești*. Este unul din pionierii etnosociologiei românești, în anii 1942-1943 a condus anchetele în așezările românești de peste Bug, publicând un bogat material științific utilizat și în prezent. A murit la închisoarea Jilava în 1951 (cf. Z. Rostas, *O istorie nefardată a reabilitării sociologiei românești*, disponibil la: <http://www.cooperativag.ro/o-istorie-nefardata-reabilitarii-sociologiei-romanesti/>).

¹³ Henri H. Stahl (n. 1901), sociolog, istoric, jurist și academician român. A fost cel mai important colaborator al profesorului Dimitrie Gusti. A avut un rol determinant în elaborarea metodologiei cercetărilor monografice de teren. A participat la aproape toate campaniile monografice ale Școlii, fiind în 1939 autorul primei monografii complete, cea a Nerejului. Este întemeietorul sociologiei istorice românești. Înființează, împreună cu D. Gusti, Muzeul Satului din București. În calitate de universitar, a predat sociologia la Universitatea din București până la desființarea disciplinei în 1948. Participant de marcă la reînființarea predării și cercetării sociologie după 1965. Henri Stahl este primul cercetător din România care a utilizat statistica și metoda arheologiei sociale în cercetarea istorică. A propus o nouă periodizare a istoriei românilor (cf. *Ibidem*).

¹⁴ Mircea Vulcănescu (n. 1904), filosof, economist și sociolog român. A fost unul dintre membrii fondatori ai *Școlii Sociologice de la București*, aducând contribuții importante la definitivarea teoriei monografiilor sociologice. Asistent al lui Dimitrie Gusti la Universitatea din București și demnitar în guvernul Antonescu. A participat la cercetările monografice din Goicea Mare, Fundul Moldovei, Drăguș, Runcu, Cornova. A contribuit substanțial la elaborarea *Enciclopediei României*. A scris și publicat importante studii sociologice și economice cu privire la gospodăria țărănească și satul românesc. A murit în închisoarea de la Aiud în 1952 (cf. *Ibidem*).

¹⁵ Traian Herseni (n. 1907), sociolog, antropolog român, colaborator apropiat al lui Dimitrie Gusti, asistent, apoi conferențiar de sociologie rurală la Universitatea din București și ulterior la Universitatea din Cluj. A fost cel mai prolific autor al *Școlii Sociologice de la București*. A participat la campaniile monografice începând cu cea din Nerej. A coordonat echipa monografică de la Drăguș și a realizat monografierea sumară a satelor din regiune. Este unul dintre inițiatorii monografiilor sociologice regionale în România. Moare în 1980 (cf. *Ibidem*).

¹⁶ Dumitru C. Amzăr (n. 1906), etnolog, sociolog, filosof român. Student și colaborator al lui Dimitrie Gusti. Studiază în Germania după 1931 și aprofundează sociologia și etnologia. Unul dintre membrii consecvenți ai *Școlii Sociologice de la București*. Participă la mai multe campanii monografice: Drăguș, Runcu și Cornova. Va înființa în anii '30 o revistă intitulată *Rânduiala*, unde dizidența legionară se va manifesta agresiv și va critica școala monografică gustiană, polemizând cu membrii acesteia (cf. H.H. Stahl, *Amintiri și gânduri*

Prezentăm modul în care aceste concepte se pretează pentru analiza în caz-uză și precum tipologia metodelor de cercetare folosite de Școala Sociologică de la București poate fi aplicată de noi. Cadrul organizatoric în care munca de cercetare a satului și a mediului social românesc a creat două direcții distincte:

a) în primul rând a permis formarea unor organizații universitare, studențești (având în vedere că, după modelul gustian, mare parte din munca sociografică, colectarea datelor, prelucrarea acestora, a fost făcută de studenți);

b) a permis gruparea în jurul unor reviste care să ofere posibilitatea de a publica rezultatele cercetărilor de sociologie rurală. De cele mai multe ori, aceste situații se suprapuneau: cei care se implicau în aceste activități erau tineri membri ai organizațiilor studențești, care publicau în revistele în jurul cărora erau grupați împreună cu alți colegi. Acestor publicații li se alătură alte reviste de importanță majoră care au activat la nivel local, precum *Analele Dobrogei* sau *Arhiva Dobrogei*. Pentru analiza studiilor de sociologie rurală am studiat și cercetat publicații de sociologie, în special *Revista de sociologie românească*, precum și *Arhiva pentru Știința și Reforma Socială*, ambele publicații cu apariție succesivă timp de două decenii în perioada interbelică. Studii, articole și cărți publicate de coordonatori ai echipelor studențești și cercetători ai fenomenului social românesc din epocă ne-au fost de mare ajutor pentru conturarea perspectivei de cercetare pentru Dobrogea. Autori precum Henri H. Stahl, Anton Golopenția, Mircea Vulcănescu, Petre Ștefănuță, C.D. Constantinescu-Mircești, Ion Conea, Dumitru C. Georgescu, Sabin Manuilă, Emanoil Bucuța, Ion Foța, Ion Zamfirescu, Constantin Brătescu, Traian Herseni, Apostol Culea, Dimitrie Drăghicescu, Gheorghe Vlădescu-Răcoasa, au publicat studii ample în publicațiile sociologice ale epocii, aspect care ne-a ajutat să ne fundamentăm cercetarea noastră cu referire la Dobrogea.

O altă publicație pe care am studiat-o este *Curierul echipelor studențești*, editată în mod constant timp de mai mulți ani cu prilejul campaniilor monografice din perioada interbelică, inițiate de Dimitrie Gusti. *Curierul echipelor studențești* a constituit o importantă sursă de informare în cadrul cercetării noastre pentru calendarul acțiunilor pe care echipele gustiste le-au întreprins la nivelul întregii țări, inclusiv în Dobrogea.

Aceste elemente de noutate științifică care au constituit ipoteze de lucru în prezenta teză și au configurat rezultatul cercetării noastre, sunt expuse în continuarea cercetării noastre. Importante informații din epocă dar și elemente de metodologie le-am putut prelua dintr-o lucrare publicată în epocă de către unul dintre colaboratorii profesorului Gusti, C.D. Constantinescu-Mircești. Profesor de filosofie

---

din vechea școală a "monografiilor sociologice", București, Editura Minerva, 1981, p. 219-221).

¹⁷ Gheorghe Vlădescu-Răcoasa (n. 1885), sociolog, economist și om politic român. Asistent al profesorului Dimitrie Gusti începând din 1920, participant la primele cercetări monografice. Reprezentant al României la Biroul Internațional al Muncii de la Geneva. A fost ministru al Naționalităților în guvernul Groza, ambasador al României în URSS, profesor universitar. Bogată activitate ziaristică, începută din 1922. Din însărcinarea profesorului Gusti reprezintă mișcarea sociologică românească la manifestările științifice internaționale, desemnat vicepreședintele congresului de la București, care urma să aibă loc în vara lui 1939. Moare în 1989, la București.

și director al Liceului din Bazargic, Constantinescu-Mircești publică în 1934 monografia *Un sat Dobrogean-Ezibei*, care este o cercetare fundamentală a zonei și un model de analiză a comunității rurale. Autorul acestei monografii realizează o cercetare completă a comunității *Ezibeiului* cu ajutorul mai multor elevi ai liceului din Bazargic. Credem noi că prin publicarea respectivei monografii, coordonatorul, Constantinescu-Mircești, pune bazele unui model de cercetare rurală în Dobrogea. Același autor, C.D. Constantinescu-Mircești, a fondat și o publicație locală, *Cuvântul Dobrogei Noui*, intitulat „*foaie de cultură, informație și folclor*”, care s-a impus ca un ziar cu preocupări culturale, publicând știri despre educație, cultură și informații confesionale. O atenție deosebită era acordată tradițiilor, culturii locale și obiceiurilor grupurilor etnice. Publicația a apărut între anii 1937 și 1938. Autorul a fost discipol și apropiat colaborator al lui D. Gusti. Printre alți colaboratori întâlnim pe Nicolae Cojocaru, Ion Cristescu, Gheorghe Datcu, A. Dumitrescu, Henri H. Stahl, Mihail Bănescu. Un ziar politic național, intitulat *Cuvântul Nostru*, se declara o publicație care apăra interesele românești în Cadrilater și era publicat la Bazargic. Apare cu intermitențe între 1928 și 1930. Publicația va critica vehement *Legea Dobrogei Noi* și problemele legate de proprietatea rurală. În coloanele ziarului erau tratate chestiunile și subiectele cu privire la românizarea Cadrilaterului, apar numeroase articole care se ocupă de situația coloniștilor români și de problematica minorităților naționale din Dobrogea de Sud.

Prin dezvoltarea instituțională, ambele grupări aveau ca scop cercetarea și ridicarea satului (românesc în general, în ceea ce îi privește pe gustiști, și a satului policrom etnic, în ceea ce îi motiva pe intelectualii dobrogeni), mișcarea având anumite conotații politice¹⁸. În această perioadă de timp, opt decenii care coincid cu sistemul monarhic (1878-1947), s-au creat condițiile pentru a fi dezvoltat un sistem politico-social în Dobrogea, au fost create instituții politice și s-a dezvoltat o cultură civică și socială românească.

Responsabilii politici de la București, în special regele Carol I, au înțeles compoziția etnică extrem de complexă și au acționat în consecință, cerând măsuri temperate și înțelepte pentru a integra acest colț de Balcani în cadrul Regatului României. Modul în care s-a realizat integrarea Dobrogei sistemului politic românesc este unul de persuasiune, pașnic, neavând loc incidente. Locuitorii Dobrogei, care deveniseră români, au acceptat de voie, de nevoie, noua autoritate politică. Școala Sociologică de la București avea o viziune aparte despre modalitățile de „configurare” ale spațiului național în care erau incluse și minoritățile etnice. Membrii echipelor înțelegeau să „identifice” particularitățile comunităților și să le facă public cadrul de cercetare în cadrul Institutului, așa cum consemnează în epocă un colaborator dobrogean al Școlii, Emanoil Bucuța¹⁹. În acest cadru unii echipieri

---

¹⁸ Imixtiunea politicului în cercetările monografice dobrogene era minimă și se limita la discuțiile cu fruntașii politici ai unui sat (primarul și consilierii acestuia), așa cum se întâmplase și în alte provincii românești, cum ar fi Basarabia. Pentru acest aspect a se consulta Ion Nistor, *Populația Basarabiei între 1812-1918*, în „Arhiva pentru Știința și Reforma Socială”, I, nr. 1, 1919, p. 89-91.

¹⁹ Aici putem aminti eforturile colaboratorilor școlii, care înțelegeau să vorbească deschis despre problemele sociale pe care le identificau, dar și de particularitățile pe care anumite

au fost interesați și preocupați de mentalitățile comunităților, de modul în care percepeau cei din lumea rurală existența, ce tip de mental exista în satele românești și modul în care locuitorii își ”duceau zilele”²⁰.

Diferită de cazurile europene în care statele au desfășurat colonizări, Dobrogea este oferită drept model de colonizare, acceptarea autorității politice făcându-se fără incidente și fără să se tragă un glonț de armă pentru impunerea autorității. Perioada de după 1880 a suscitât interesul multor cercetători care au studiat evoluția Dobrogei. Autorii au fost preocupați de cunoașterea amănunțită a diferitelor perioade de după 1878, cercetând aspectele economice, sociale, militare și evoluții ale integrării noii provincii la statul român. Trebuie menționat faptul că anul 1877 marchează un dublu eveniment din punct de vedere politic: *dobândirea independenței de către România* și în același timp marca *primul pas* (prin încorporarea Dobrogei) în ceea ce privește *procesul unificării statului român*, ce avea să se definitiveze câteva decenii mai târziu (1918). Dobrogei i-au fost consacrate multe dintre aceste demersuri științifice care definesc modul în care a evoluat provincia după unirea acesteia cu România. Lucrarea în sine este redusă la nivelul unei comunități rurale, Ezibei, însă importanța ei rezidă în faptul că utilizează modelul gustian de cercetare sociologică. Monografia satului Ezibei a fost realizată prin intermediul Institutului de Cercetări Sociale al României, Regionala Constanța a Serviciului Social. Deși anul publicării lucrării nu apare, ne putem da seama că monografia a fost realizată probabil la sfârșitul anilor '30 datorită faptului că în prefață D. Gusti amintește de apariția monografiei satului Belinț, publicată de Institutul Social Banat-Crișana.

Un alt element care ne convinge că monografia apare la sfârșitul anilor '30 (probabil în 1938), este afirmația lui D. Gusti, care vorbește de perioada lungă în care macedo-românii se aflau în acel teritoriu. Tot cu această ocazie amintește de participarea lui C.D. Constantinescu-Mircești în prima echipă monografică constituită în 1925. Autorul monografiei Ezibeiului făcea parte din grupul de studenți de la Seminarul de Sociologie al Universității din București. Din textul monografiei publicate de C.D. Constantinescu-Mircești ne putem da seama de interacțiunile sociale, diferențierile culturale și de identitățile etnice care alcătuiau, la rândul lor, o identitate politică în Dobrogea de Sud. Potrivit unui autor, Richard Jenkins, diferențierea culturală este produsă și reprodusă prin ”*interacțiune socială*”, fiind ”*variabilă și manipulabilă*” în același timp, ”*colectivă și individuală*”, exteriorizată și interiorizată²¹. Cartografierea satului Ezibei a identificat un astfel de fenomen care se raporta la diferențierile culturale și la identitățile plurale, monografia descriind viața de familie, tradițiile, obiceiurile turcilor, tătarilor, bulgarilor, aromânilor și românilor. Cercetările echipelor gustiene s-au desfășurat și în sate din Dobrogea, pentru a studia modelul dezvoltării, compoziția mozaicului etnic, demografia, resursele. În acest context trebuie analizată sociologia demografică a Dobrogei și cerce-

---

comunități etnice le aveau (vezi: E. Bucuța, *Institutul Social Român*, în ”Arhiva Pentru Reforma și Știința Socială”, XIV, nr. 2, 1936, p. 576-583).

²⁰ Spre exemplu, cercetarea lui Gh. Focșa amintită mai sus.

²¹ Richard Jenkins, *Rethinking Ethnicity. Arguments and Explorations*, London, Thousand Oaks, New Delhi, Sage Publications, 1997, p. 40.

tările întreprinse în cadrul campaniilor monografice întreprinse de școala gustiană. Nu întâmplător au loc cercetări ale unor sate din sudul Dobrogei, precum *Cusuiul din Vale*, *Bazaurturile* sau *Ezibey*. Trebuiau stabilite diferențele între comunitățile care locuiau în aceste sate și modul în care s-a produs *românizarea* lor la mijlocul anilor '30, când au fost întreprinse anchetele de teren.

Practic, tipul acesta de cercetare nu era cunoscut în Dobrogea până în deceniul trei al secolului al XX-lea, când echipele studențești înființate de Dimitrie Gusti fac cercetare efectivă în satele dobrogene. Modelul de cercetare gustian a fost unic în peisajul dobrogean. Ulterior au fost întreprinse cercetări izolate asupra unor identități politice, precum și asupra instituțiilor administrative care au definit sistemul politic de după 1877, însă puține dintre ele se ocupă de modul în care s-a produs transferul de putere de la statul otoman la statul român din punct de vedere al modelului de modernizare politică și socială a comunităților²². Sunt de asemenea cercetate anumite perioade de evoluție a sistemului politic în Dobrogea, însă nici o cercetare nu prezintă filosofia proiectului social modernizator pe întreaga durată a intervalului de timp amintit și, prin urmare, nu definește strategia și interesul politic care a determinat derularea colonizărilor masive care s-au produs în Dobrogea începând cu 1880. Credem că, prin prezenta cercetare, vom reconstitui din punct de vedere social modelul pe care statul român l-a transferat în Dobrogea și modul în care s-au articulat instituțiile în cadrul acestui proiect social modernizator derulat pe durata unei jumătăți de secol, dar și efectele procesului de colonizare în ceea ce a însemnat *românizarea* teritoriului dobrogean.

Culturalitatea acestor etnii, obiceiurile lor, religiile acestora, au îmbogățit viața din Dobrogea din punct de vedere al spiritualității diversității etnice, o viață în care influențele, schimbul intercultural și interetnic este definitoriu și în același timp original. Conviețuirea alături de aceste *minorități etnice*²³, dorința de a cunoaște mai

---

²² Putem aminti aici o lucrare recentă, care tratează succesiunea de sistem politic de la Imperiul Otoman la România: E. Tușa, *Imaginar politic și identități colective în Dobrogea*, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2011.

²³ Noțiunea de *minoritate etnică* se referă la un grup etnic identificabil într-o anumită comunitate (indiferent de criteriul numărului de membri ai acestuia), caracterizat prin origini sau trăsături culturale ori naționale "diferite de cele ale majorității din acel spațiu cultural sau politic". În același timp, există și o definiție sociologică a minorității etnice, în sensul că un grup social constituie minoritate etnică atunci când membrii săi posedă o identitate percepută ca inferioară sau devalorizantă. Noțiunea se referă la situații de relativ dezavantaj, chiar dacă este un dezavantaj demografic, politic, economic sau cultural. Doar câteva dintre cele 185 de state suverane existente pe glob sunt omogene din punct de vedere etnic. Cele mai multe state sunt eterogene etnic sau cultural. Pot fi recunoscute astăzi în lume în jur de 4.000 de identități etno-culturale și în aproximativ 40% dintre state există mai mult de cinci astfel de identități. Aici ne-am putea aduce aminte și de cazul României, unde trăiesc germani, maghiari, romi (țigani), cu deosebire în Transilvania, și turci, tătari, ruși-lipoveni, armeni, greci, italieni, evrei, bulgari, cu preponderență în Dobrogea. Membrii acestor minorități împărtășesc un anumit set de trăsături care-i individualizează: sentiment de apartenență, sistem de credințe, limbă, înfățișare fizică, vestimentație, care îi disting de grupul majoritar românesc (cel național). În Europa de Sud-Est un bun exemplu îl reprezintă Voievodina, locuită de mai multe grupuri etnice, precum și Dobrogea, unde găsim astăzi peste zece grupuri etnice diferențiate de majoritate (vezi: Gabriela Colțescu (coord.), *Vocabular pentru*

îndeaproape stilul lor de viață, originile lor și momentul sosirii acestora în provincie, au caracterizat multiculturalismul care pretinde respect și apreciere din partea grupurilor majoritare²⁴.

Într-un eseu recent, cercetătoarea de origine bulgară Maria Todorova identifica două probleme majore în parcursul construcției statului bulgar: Dobrogea și Macedonia, cea din urmă constituind ”*rana veșnică din sufletul național bulgar*”²⁵. Referindu-se la un atlas conceput de către Dimităr Rizov²⁶ care configura arealul statului și revendicările naționalismului bulgar, autoarea susține că ”*frontierele trebuie să fie cât mai naturale cu puțință și să asigure independența economică a națiunilor*”²⁷. Todorova merge mai departe cu analiza atlasului lui Rizov și ne spune despre prefața acestuia că ”*este un rezumat al programului naționalismului bulgar așa cum a fost formulat și respectat în primele patru decenii de după 1878*”²⁸. Analizând pretențiile și argumentele formulate de Rizov, Maria Todorova prezintă exagerările naționalismului bulgar, care identifica linia Dunării cu granița naturală a Balcanilor și care ar crea limitele naturale în care frontierele României erau trasate

---

societăți plurale, Iași, Editura Polirom, 2005, p. 148; pentru aceeași problemă și Gilles Ferreol, Guy Jucquois, *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 416-417).

²⁴ Cele mai semnificative exemple de multietnicitate pot fi găsite în India și Nigeria, unde numărul identităților etnice este mai mare de o sută, în timp ce alte cazuri, precum Fiji sau Trinidad și Tobago, sunt evident bipolare. Problematika minorităților etnice s-a evidențiat cu precădere în ultimul deceniu, mai ales în țările aflate în tranziție și în societățile multietnice postcomuniste (de exemplu, țările baltice și cele ex-iugoslave). Eterogenitatea etnică a condus la o democratizare complexă și la necesitatea de a lua în considerare mai multe opțiuni pentru a reduce tensiunile dintre grupurile etnice.

Astfel, au fost create diferite aranjamente instituționale, multe dintre ele incluzând garanții ale drepturilor colective sau individuale ale membrilor minorităților etnice. În cele mai multe cazuri, aranjamentele instituționale sunt corelate anumitor modele de autonomie, descentralizare sau distribuire a puterii către nivelurile inferioare ale procesului decizional.

²⁵ Maria Todorova, *Cursul discursurilor naționalismului bulgar*, în Peter F. Sugar, ”Naționalismul est-european”, București, Editura Curtea Veche, 2002, p. 58-71.

²⁶ Ministru plenipotențiar la Berlin până în 1920, D. Rizov susținea – într-un atlas geografic intitulat *Bulgarii între frontierele lor istorice, etnografice și politice*, scris în 1917 –, ”*catastrofa națională*” bulgară săvârșită la Congresul de la Berlin. Descriind evenimentele, Rizov afirma: ”*De multă vreme Peninsula Balcanică este principala sursă de conflict dintre Marile Puteri ale Europei. După ce statele balcanice au început să trăiască pe cont propriu din punct de vedere politic, Balcanii au devenit o nouă arenă a discordiei chiar între aceste națiuni. Așa s-a întâmplat în mod special după ce Bulgaria a fost eliberată în 1878, printr-o decizie nefastă a Congresului de la Berlin, întregi provincii au fost smulse din trupul țării și oferite vecinilor: Macedonia - Turciei, Niș - Serbiei și Dobrogea - României. Nedreptățiți și risipiți în urma Congresului de la Berlin, bulgarii au sesizat pe dată pericolul ce le amenința unitatea națională și existența politică. Ei s-au grăbit să declare, în septembrie 1885, unirea celor două Bulgarii despărțite - nordul și sudul -, și ca să-și apere mai bine frontierele împotriva României și Serbiei și ca să se ocupe mai serios de Macedonia*” (Maria Todorova, *op. cit.*, p. 50).

²⁷ Maria Todorova, *op. cit.*, p. 69.

²⁸ *Ibidem*.

în totalitatea lor dincolo de Dunăre. În acest context, viziunea bulgară susținea că revendicarea Dobrogei de către bulgari este într-un tot legitimă.

Revendicarea Dobrogei se sprijinea pe patru argumente: a) Dobrogea a fost dintotdeauna parte componentă a statului medieval bulgar; b) Dobrogea se află pe teritoriul Peninsulei Balcanice; c) retrocedarea Dobrogei către Bulgaria ar face ca gurile Dunării să se afle sub controlul unui singur stat²⁹. Todorova demontează rând pe rând argumentele naționaliștilor bulgari asupra Dobrogei, afirmând că pretențiile teritoriale se fundamentează pe limitele statului medieval bulgar. Autoarea afirmă că cinci secole de stăpânire otomană au contracarat pretențiile bulgare asupra Dobrogei. Susținătorii drepturilor românești în provincie negau presupusele drepturi politice ale bulgarilor în Dobrogea. Unul dintre acești susținători ai drepturilor românești asupra provinciei a fost Constantin Brătescu (colaborator al școlii gustiene), care publică în primul număr al *Arhivei pentru Știința și Reforma Socială* o recenzie foarte dură cărților publicate de către un intelectual bulgar, A. Ischirkoff. Acesta din urmă publicase două lucrări despre evenimentele care avuseseră loc în Dobrogea: *La Bulgarie et la Dobroudja*, publicată la Berlin în 1918 și *La Dobroudja et les revendications roumaines*, publicată în 1918 la Laussane. Brătescu descrie cele două cărți ca fiind ”două broșuri care se contrazic una pe alta” și demontează pe rând drepturile geografice, istorice, economice, politice și etnografice ale bulgarilor asupra Dobrogei³⁰. Trebuie avută în vedere situația din epocă. În 1918 Dobrogea era sub stăpânire germano-bulgară și, în acest context, ambele state și elite intelectuale încercau să-și justifice drepturile asupra teritoriului dobrogean în dispută. Cercetările echipierilor Școlii au fost interesate și de ”disputa” pentru drepturile politice ale României și Bulgariei.

În context reproducem un pasaj care reflectă statu-quo-ul în epocă. C-tin. Brătescu (un colaborator al lui D. Gusti) consemnează că: ”Dl Ischirkoff susține că toate partidele politice bulgare și toate jurnalele au cerut anexarea întregii Dobroge. Lăcomia bulgară este imensă ! Dar iarăș noi nu ne putem opri la a mărturisi că drepturile și interesele României în Dobrogea sunt așa de covârșitoare încât mai curând sau mai târziu provincia noastră transdunăreană va fi alipită din nou și definitiv, cu prisos la sânul patriei-mume”³¹. Brătescu combate la fel de dur, în aceeași revistă, o altă lucrare a unui autor bulgar, pe nume Milan Markoff, care publică *Le sort politique de la Dobroudja apres le Congres de Berlin*, la Sofia în 1917.

Critica poate fi plasată în același context al ocupării germano-bulgare a Dobrogei și ”justificarea drepturilor bulgare” în plan internațional pentru a convinge decidenții europeni să accepte și să consimtă la starea de lucruri creată de război³². Pe de altă parte, drepturile românilor asupra Dobrogei sunt expuse în coloanele unui ziar

---

²⁹ *Ibidem*, p. 70.

³⁰ Constantin Brătescu, recenziile pentru A. Ischirkoff, *La Bulgarie et la Dobroudja*, Berlin, 1918, și *La Dobroudja et les revendications roumaines*, Laussane, 1918, în ”Arhiva pentru Știința și Reforma Socială”, I, nr. 1, 1919, p. 270-274.

³¹ *Ibidem*, p. 275.

³² Idem, recenzia cărților scrise de Milan Markoff și Dr. Miseff în ”Arhiva pentru Reforma și Știința Socială”, I, nr. 1, 1919, p. 274-277.

de epocă în care se poate vedea modul în care era prezentată situația comunităților etnice cu privire la moștenirea politică a provinciei. Autorul articolului, C.D. Constantinescu-Mircești, descria starea de lucruri: ”(...) *pleacă turcii ducând cu ei o lume de obiceiuri și de tradiții, o încredere neclintită în legile fixe ale destinului și un neclintit caracter. Glasul plângător și silueta înconvoiată a hogei dispăre pentru totdeauna pentru a face loc nestăpânitului strigăt de bucurie al legionarului român. Căci odată cu plecarea turcilor, batalioanele de coloniști veniți să reînsuflească viața acestei provincii, aduc cu ei din adâncurile vremurilor, alte tradiții și alte obiceiuri izvorâte din înstrăinatul mediu în care de veacuri și-au călit sufletul*”³³. Noile state din Balcani au structurat în mod diferit societățile pe care le aveau sub tutelă, astfel că analiza lor trebuie făcută în mod diferit și, prin urmare, au utilizat concepții și instituții diferite. În acest context politico-social prezentat se afla și Dobrogea, intrată în componența României la 1878, episod care declanșează reforme administrative, pe care statul român le-a aplicat în teritoriul otomanizat în scopul modernizării sociale și a naționalizării provinciei.

Concluzia acestui studiu conduce la conștientizarea impactului deosebit al modelelor economice și religioase asupra evoluției și structurii identităților dobrogene, aspect confirmat de multitudinea schimbărilor sociale și de evoluția instituțiilor politice și culturale. Demersul nostru științific a fost determinat de dorința realizării unei analize³⁴ specifice evoluției demografice a Dobrogei și de a studia modul în care s-au produs modificările etnice și de ordin demografic, precum și fenomenele sociale de la sfârșitul secolului al XIX-lea și din prima jumătate a secolului al XX-lea. O altă premisă importantă ce trebuie luată în considerare de la bun început este rapiditatea cu care s-a produs transformarea demografică a Dobrogei în perioada studiată de noi, știut fiind faptul că modificarea semnificativă a raportului demografic în favoarea unei comunități sau a alteia se produce în mod natural în intervale mari de timp (câteva secole)³⁵.

În cazul Dobrogei, situația a stat exact invers datorită faptului că modificarea raportului demografic dintre turco-tătari și români s-a produs în mai puțin de jumătate de secol în favoarea grupului vorbitor de limbă română și care politic aparținea de cultura oficială românească. Coroborate cu documentele de arhivă, aceste realități de ordin social și demografic constituie o importantă sursă de informații pentru cercetarea problemei enunțate mai sus, oferind și o viziune amplă despre evoluția teritoriului dobrogean în perioada de după 1880.

---

³³ *Cuvântul Dobrogei Noui*, ianuarie 1938, p. 2.

³⁴ Nu avem pretenția că lucrarea va avea caracterul unei cercetări complete, exhaustive și că subiectul ar fi epuizat. Am încercat să definim cercetarea din punct de vedere antropologic, instituțional, demografic și social.

³⁵ Pentru acest aspect, vezi: David Oswell, *Culture and Society. An introduction to Cultural Studies*, London-Thousand Oaks (California), Sage Publications, 2006, în special capitolele IV - *Popular culture: From People to Multitude*, p. 76-102, și V - *Identity Between: Subject and Object*, p. 110-122.

Bibliografie:

Analele Dobrogei.

Arhiva Dobrogei.

Arhiva pentru Știința și Reforma Socială.

Curierul echipelor studențești.

Cuvântul Dobrogei Noui.

Revista de sociologie românească.

BRĂTESCU, Constantin, recenziile pentru A. Ischirkoff, *La Bulgarie et la Dobroudja*, Berlin, 1918, și *La Dobroudja et les revendications roumaines*, Lausanne, 1918, în "Arhiva pentru Știința și Reforma Socială", I, nr. 1, 1919, p. 270-274.

COLȚESCU, Gabriela (coord.), *Vocabular pentru societăți plurale*, Iași, Editura Polirom, 2005.

DERINGIL, Selim, *The Invention of Tradition as Public Image in the Late Ottoman Empire, 1808 to 1908*, în "Comparative Studies in Society and History", Volume 35, 1993.

FOCȘA, Gheorghe, *Contribuție la cercetarea mentalității satului*, în "Arhiva pentru Reforma și Știința Socială", X, nr. 1-4, 1932, p.159-173.

FERREOL, Gilles, JUCQUOIS, Guy, *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, Editura Polirom, Iași, 2006.

JENKINS, Richard, *Rethinking Ethnicity. Arguments and Explorations*, London, Thousand Oaks, New Delhi, Sage Publications, 1997.

KOGĂLNICEANU, Vasile M., *Dobrogea 1879-1909: Drepturi politice fără libertăți*, București, Editura Librăriei Socec, 1910.

NISTOR, Ion, *Populația Basarabiei între 1812-1918*, în "Arhiva pentru Știința și Reforma Socială", I, nr. 1, 1919, p. 89-91.

OSWELL, David, *Culture and Society. An introduction to Cultural Studies*, London-Thousand Oaks (California), Sage Publications, 2006.

RĂDULESCU-MOTRU, Constantin, *Rassa, cultura și naționalitatea în filosofia istoriei*, în "Arhiva pentru Știință și Reformă Socială", nr. 1, 1922.

ROSTÁS Zoltán, *Atelierul gustian: o abordare instituțională*, București, Editura Tritonic, 2005.

TODOROVA, Maria, *Cursul discursurilor naționalismului bulgar*, în Peter F. Sugar, "Naționalismul est-european", București, Editura Curtea Veche, 2002, p. 58-71.

ZAMFIR, Cătălin, *Ce a lăsat Dimitrie Gusti sociologiei postbelice*, în "Sociologie Românească", vol. III, nr. 2, 2005.

<http://www.cooperativag.ro/o-istorie-nefardata-reabilitarii-sociologiei-romanesti/>.